

VẬN DỤNG PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC SÁNG TẠO TRONG CÁC NHÀ TRƯỜNG QUÂN ĐỘI TRƯỚC TÁC ĐỘNG CỦA CUỘC CÁCH MẠNG CÔNG NGHIỆP 4.0 HIỆN NAY

PHẠM NGỌC TÚ

Trường Đại học Nguyễn Huệ

Ngày nhận bài: 24/02/2022; Ngày phân biện, biên tập và sửa chữa: 28/02/2022; Ngày duyệt đăng: 04/03/2022

ABSTRACT

Applying modern teaching methods is one of the important measures to implement the application of the results of the Industrial Revolution 4.0. It contributes to improving the quality of education and training to meet the requirements of military construction in the new situation. In this article, the author researches and proposes the application of creative teaching methods at military schools under the impact of the Industrial Revolution 4.0.

Key words: Method, teaching, creativity, Industrial Revolution 4.0.

Cách mạng công nghiệp lần thứ tư (CMCN 4.0) là cuộc cách mạng chưa từng có trong lịch sử nhân loại, diễn biến rất nhanh, có tác động sâu sắc đến tất cả các lĩnh vực trên phạm vi toàn thế giới, đặt ra nhiều cơ hội và thách thức đối với Việt Nam nói chung và hoạt động giáo dục - đào tạo nói riêng, đặc biệt là giáo dục - đào tạo trong các nhà trường quân đội với sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc trong tình hình mới. Thời đại bùng nổ thông tin như hiện nay, khối lượng thông tin tăng nhanh, nội dung thông tin ngày càng chuyên sâu và phức tạp, nên yêu cầu dạy học hiện đại là dạy phương pháp học và cách tiếp cận vấn đề để tiếp thu kiến thức là chủ yếu và phát huy được tính tích cực, chủ động, sáng tạo của người học.

Nghị quyết số 29-NQ/TW của Hội nghị Trung ương 8 khóa XI về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo đã khẳng định: "Tiếp tục đổi mới mạnh mẽ phương pháp dạy và học theo hướng hiện đại; phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo và vận dụng kiến thức, kỹ năng của người học; khắc phục lối truyền thụ áp đặt một chiều, ghi nhớ máy móc. Tập trung dạy cách học, cách nghĩ, khuyến khích tự học, tạo cơ sở để người học tự cập nhật và đổi mới tri thức, kỹ năng, phát triển năng lực. Chuyển từ học chủ yếu trên lớp sang tổ chức hình thức học tập đa dạng, chú ý các hoạt động xã hội, ngoại khóa, nghiên cứu khoa học. Đẩy mạnh ứng dụng công nghệ thông tin và truyền thông trong dạy và học"(1). Văn kiện Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ XIII tiếp tục xác định: "Chuyển mạnh quá trình giáo dục từ chủ yếu trang bị kiến thức sang phát triển toàn diện năng lực và phẩm chất người học"(2). Các chủ trương của Đảng là những cơ sở lý luận quan trọng trong việc đổi mới, nâng cao chất lượng đào tạo của các nhà trường quân đội. Điều đó đòi hỏi công tác giáo dục - đào tạo trong các nhà trường quân đội cần có những đổi mới, mà cụ thể là cần áp dụng phương pháp giảng dạy mới - phương pháp giảng dạy sáng tạo trong quá trình dạy học.

Phương pháp dạy học sáng tạo là việc dạy và học nhằm khơi dậy, phát huy tính chủ động, tích cực, trau dồi tư duy sáng tạo, nhạy bén, thông minh không chỉ cho người học, mà còn là quá trình nâng cao kiến thức cho cả giảng viên trong quá trình chính phục chân lý. Đây chính là phương thức để đào tạo và rèn luyện những người cán bộ sĩ quan có năng lực chủ động tìm hiểu kiến thức, vận dụng linh hoạt kiến thức lý luận vào thực tiễn hoạt động quân sự, tổng kết thực tiễn để nâng cao hiệu quả công tác trong môi trường quân sự đặc thù. Đặc trưng của phương pháp dạy học sáng tạo là người dạy chính là người chủ động tổ chức, khơi gợi và định hướng, tạo điều kiện cho người học chủ động lĩnh hội tri

thức, thực hiện để tìm hiểu, phân tích, khám phá và ghi nhớ, thu nhận những tri thức cần thiết để vận dụng phù hợp với nhu cầu công việc của người học. Theo đó, quá trình dạy học sáng tạo là sự phối hợp và điều chỉnh linh hoạt giữa quá trình đào tạo, bồi dưỡng và quá trình tự đào tạo, bồi dưỡng. Đồng thời, việc dạy và học hướng tới nâng cao năng lực hoạt động không chỉ cho người học, mà cả cho người dạy nhằm đạt được ba mục tiêu: kiến thức, kỹ năng và thái độ thông qua cơ sở đánh giá, kiểm tra quá trình học tập của người học, nâng cao hơn năng lực cho người dạy. Ngoài ra, phương pháp dạy học sáng tạo còn sử dụng linh hoạt và phát huy hiệu quả những phương pháp dạy học hiện đại, phù hợp với những nội dung và đối tượng người học, có sự hỗ trợ phù hợp của các phương tiện kỹ thuật dạy học hiện đại.

Tuy nhiên, việc thực hiện phương pháp dạy học sáng tạo hiện nay còn gặp khá nhiều rào cản, nhất là trong nhận thức. Hiện nay chúng ta thường quan niệm người giỏi về chuyên môn sẽ là người dạy giỏi. Trong thực tế, điều đó chưa hẳn. Có nhiều người có thể là chuyên gia đầu ngành trong một lĩnh vực, song do khả năng diễn đạt, nghiệp vụ sư phạm hạn chế nên gặp nhiều khó khăn trong việc truyền đạt kiến thức, mà đó là một tố chất cần thiết của người giảng viên. Bên cạnh đó, không ít người cho rằng, trong quá trình dạy học, những gì mà giảng viên dạy chỉ là nội dung, việc tiếp nhận nội dung đó như thế nào là do người học. Đây là nhận thức gây cản trở lớn trong dạy học sáng tạo. Trong dạy học sáng tạo, người giảng viên bên cạnh việc truyền đạt nội dung, kiến thức còn phải truyền đạt kỹ năng vận dụng những nội dung, kiến thức đó vào trong thực tiễn cuộc sống, tạo nền tảng, cơ sở để hình thành cho người học có thái độ đúng đắn để xử lý linh hoạt các vấn đề nảy sinh trong thực tiễn công tác. Đồng thời, mục tiêu của người học chủ yếu là việc tiếp nhận kiến thức thông qua việc trao truyền từ người dạy. Thực chất, học viên đến trường không chỉ học kiến thức mà còn phải nâng cao kỹ năng thực hành, khả năng thích ứng trong mọi điều kiện, hoàn cảnh của thực tiễn. Do vậy, việc dạy học trong các nhà trường quân đội nói riêng và trong hệ thống giáo dục nói chung, phải thực sự chuyển hướng một cách mạnh mẽ và thực chất, trước hết là trong nhận thức từ mục tiêu dạy những gì mà người giảng viên có (theo phương pháp truyền thống), sang việc dạy những gì mà người học cần. Khi đó, người dạy chủ động định hướng, dẫn dắt, gợi mở, hướng dẫn phương pháp, tạo ra những cơ hội cho người học chủ động sáng tạo để phát triển tư duy, tiếp nhận kiến thức mới mà họ cần để có thể vận dụng vào thực tiễn. Qua đó, phát huy tính sáng tạo không chỉ cho người học, mà cả cho người dạy. Và đó cũng chính

là mục tiêu của phương pháp dạy học sáng tạo. Ngoài ra còn có những rào cản khác, như do sức ý truyền thống: cả người dạy và người học đều ngại thay đổi phương pháp dạy học; do hạn chế về phương tiện kỹ thuật trợ giảng; do thiếu những cơ chế, chính sách nên chưa khuyến khích được người dạy sử dụng phương pháp dạy học sáng tạo; do hạn chế về thời gian...

Xuất phát từ những vấn đề nêu trên, đề áp dụng phương pháp dạy học sáng tạo trong các nhà trường quân đội trước tác động của cuộc cách mạng công nghiệp 4.0, theo tác giả cần chú ý những vấn đề sau:

Thứ nhất, nâng cao nhận thức của giảng viên về việc vận dụng phương pháp dạy học sáng tạo

Trước hết, cần nhận thức rằng đổi mới phương pháp, hình thức dạy học là một tất yếu trong điều kiện mới. Quá trình này có thể khó khăn bước đầu đối với giảng viên; vì vậy, mỗi giảng viên cần quyết tâm và kiên trì, nỗ lực hết mình để hoàn thành nhiệm vụ dạy học sáng tạo theo những yêu cầu mới. Tâm thế chủ động, tự tin sẽ là động lực giúp giảng viên đón nhận cuộc cách mạng công nghiệp 4.0 một cách hiệu quả để ứng dụng những thành tựu của nó vào trong hoạt động giảng dạy. Vai trò của người thầy “truyền thống” đang có sự thay đổi, từ người truyền thụ kiến thức, đến nay, giảng viên là người tổ chức, hướng dẫn học viên tiếp nhận tri thức; vì vậy, nâng cao năng lực chuyên môn, ngoại ngữ, kỹ năng sử dụng công nghệ thông tin và các phương thức dạy học hiện đại là một yêu cầu không nhỏ đối với đội ngũ giảng viên hiện nay.

Thứ hai, trong dạy học sáng tạo lấy vai trò người học làm trung tâm của quá trình giáo dục

Có thể coi đây là nội dung cơ bản trong việc áp dụng phương pháp dạy học sáng tạo. Để thực hiện nội dung này, trong quá trình giảng dạy giảng viên không để cho người học bị động tiếp thu, mà cần khuyến khích người học chủ động, tự giác, tích cực tư duy, tích cực phát biểu ý kiến trao đổi bài. Giảng viên đóng vai trò là người dẫn dắt, định hướng tư duy cho học viên. Không gò cách suy nghĩ của học viên theo một chiều tư duy duy nhất đã định trước của giảng viên. Những vấn đề đặt ra cần gợi mở hướng nghiên cứu và đưa ra cơ sở lý luận và thực tiễn cho việc giải quyết vấn đề đó. Bên cạnh đó, giảng viên nên hướng dẫn, gợi mở, động viên, khuyến khích và tạo điều kiện để học viên tự nhận thức được những nội dung đang học, có vận dụng liên hệ với những nội dung đã học để tự kiểm tra, tự đánh giá quá trình học tập của mình, để đổi mới phương pháp học, tự giải quyết các vấn đề, kể cả trong lý luận và thực tiễn một cách độc lập và chủ động.

Thứ ba, kết hợp linh hoạt giữa phương pháp truyền thống và phương pháp sáng tạo

Mỗi phương pháp giảng dạy đều có những ưu điểm và hạn chế riêng. Nội hàm của phương pháp dạy học sáng tạo có nhiều sự thay đổi so với phương pháp cũ. Bởi vậy, nếu chuyển sang hoàn toàn phương pháp giảng dạy mới sẽ có nhiều vướng mắc, như trong chuẩn bị nội dung bài giảng của giảng viên, chuyển đổi phương pháp học của học viên, phương tiện kỹ thuật hỗ trợ... Do đó, cần có sự kết hợp một cách linh hoạt hai phương pháp mới và cũ và chuyển đổi từ từ để có sự thích nghi dần không chỉ cho người học mà còn cho cả người dạy. Muốn vậy, giảng viên phải dành một thời gian nhất định để thuyết trình, diễn giảng các khái niệm, các nội dung, các thông tin mới, những vấn đề khó với sự hỗ trợ của phương tiện giảng dạy hiện đại. Đồng thời, cần gợi mở, đặt ra nhiều vấn đề cả về lý luận và thực tiễn quân sự. Có thể đặt ra những câu hỏi, những tình huống có vấn đề để tranh luận, thảo luận cả trước, trong hoặc sau khi diễn giảng những nội dung chính nhằm gợi mở, thúc đẩy tư duy người học đi đến chân lý. Thông thường những câu hỏi đặt ra trong quá trình giảng dạy được người học phát biểu ý kiến và trao đổi ngay. Những câu hỏi đặt ra sau từng phần, từng bài nhằm “neo” kiến thức, đòi hỏi người học phải có thời gian, tài liệu để nghiên cứu thì có thể trao đổi, thảo luận vào đầu giờ của buổi học hôm sau... Mặt khác, trong phương

pháp giảng dạy sáng tạo, người học có thể đặt câu hỏi sau từng phần, có thể trao đổi ngay, trao đổi vào lúc thích hợp tùy thuộc vào từng nội dung người học đặt ra liên quan đến nội dung bài giảng. Trong giờ học, việc trao đổi giữa người dạy và người học được chủ động, thực hiện nhiều hơn, lớp học sẽ sôi động hơn so với phương pháp dạy học truyền thống.

Thứ tư, sử dụng các công cụ giảng dạy cho phù hợp

Trong điều kiện hiện nay đã có nhiều loại công cụ phụ trợ hiện đại cho việc dạy học, đó là sử dụng chương trình phần mềm Power Point kết hợp với máy chiếu Projectter... Tuy nhiên, trong thực tế giảng dạy đã xảy ra hai khuynh hướng: quá lạm dụng hoặc không muốn sử dụng các công cụ trên. Ở khuynh hướng thứ nhất, bài nào, nội dung nào giảng viên cũng đưa lên máy để giảng mà không chú ý đến đặc điểm, nội dung bài đó như thế nào. Thực ra, không phải nội dung nào trong bài hoặc bài nào trong học phần môn học cũng cần sử dụng công cụ này. Trong trường hợp này, việc dùng máy tính, sử dụng chương trình phần mềm Power Point kết hợp với máy chiếu Projectter thực chất chỉ là việc thay thế phấn và bảng đen trong cách dạy học truyền thống, thậm chí, nếu không thành thạo sử dụng công nghệ còn gây ức chế cho người học. Trong nhiều trường hợp, giảng viên chỉ làm nhiệm vụ là người đọc lại những gì chiếu trên màn hình. Ở khuynh hướng thứ hai là người giảng viên không quan tâm đến việc sử dụng các công cụ phụ trợ vì ngại sử dụng sẽ “phiên toái” hơn, vì không tiếp cận, không làm chủ được công nghệ thông tin. Cả hai khuynh hướng trên đều có ảnh hưởng tiêu cực đến việc áp dụng phương pháp dạy học sáng tạo trong các nhà trường quân đội. Vì thế, việc lựa chọn sử dụng công cụ giảng dạy phù hợp cho từng nội dung, trong từng bài của môn học có vai trò quan trọng trong việc áp dụng thành công phương pháp dạy học sáng tạo, góp phần nâng cao chất lượng dạy học phù hợp với điều kiện hiện nay.

Thứ năm, bản thân giảng viên tích cực, chủ động trong nâng cao năng lực, trình độ, kỹ năng sư phạm cho phù hợp với yêu cầu dạy học

Phương pháp dạy học sáng tạo không có một khuôn mẫu, một chuẩn mực chung cho tất cả các giảng viên, học viên. Do tính đặc thù riêng của từng lớp, từng môn học, từng đối tượng người học mà người giảng viên phải thiết kế bài giảng riêng theo tính đặc thù đó. Điều đó có nghĩa trong dạy học sáng tạo, người giảng viên ngoài việc làm chủ kiến thức còn phải tìm hiểu thật kỹ đối tượng mà mình giảng dạy. Mặt khác, do đặc thù trong giảng dạy ở môi trường sư phạm quân sự thường xuyên biến động đòi hỏi người giảng viên cần thường xuyên cập nhật thông tin, các hoạt động thực tiễn quân sự cho phù hợp nội dung của mỗi bài giảng. Do đó, mỗi giảng viên phải tự tìm tòi, rèn luyện, học hỏi kinh nghiệm từ đồng nghiệp để không ngừng đổi mới, hoàn thiện phương pháp giảng dạy cho mình. Phương pháp giảng dạy sáng tạo sẽ không ngừng bổ sung, hoàn thiện, tích lũy được nhiều kiến thức, tạo thành vốn kinh nghiệm của bản thân mỗi giảng viên phục vụ hữu ích cho nhiệm vụ của mình.

Trước sự phát triển của CMCN 4.0 và đòi hỏi của chất lượng nguồn nhân lực cũng như của nhiệm vụ xây dựng, bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa ngày càng cao, việc đổi mới PPDH là một tất yếu. Chính vì vậy, cần nhận thức đầy đủ hơn về việc vận dụng phương pháp dạy học sáng tạo trong các nhà trường quân đội để nâng cao chất lượng dạy học và nghiên cứu khoa học, đào tạo ra đội ngũ cán bộ sĩ quan chất lượng ngày càng cao, đáp ứng yêu cầu xây dựng quân đội trong giai đoạn mới.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

(1) Đảng Cộng sản Việt Nam (2013), Nghị quyết số 29-NQ/TW ngày 4/11/2013 Hội nghị Trung ương 8 khóa XI về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo.

(2) Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), Văn kiện Đại hội Đại biểu Toàn quốc lần thứ XIII, tập 1, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, tr.232.